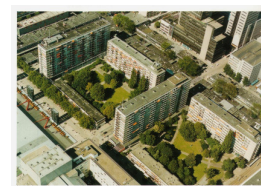

Klankbordgroep Lijnbaanhoven

De Lijnbaanhoven:
Joost Banckertsplaats
en Jan Evertsenplaats

Coördinator:

P.Boon, VBplts 163 3012 HJ

tel. 010-4126957

e-mail: boon.1@kccnet.nl

Secretariaat:

Mw.S.Ruiz, VBplts 127 3012 HG

e-mail: ruizrotterdam@hotmail.com

Aan de Heer H. Karakus
Wethouder van Wonen en Ruimtelijke ordening
Stadhuis
Postbus 70012
3000 KP Rotterdam

Rotterdam, 10 april 2009.

Geachte heer Karakus,

Op 6 april jl heeft u, samen met de woning eigenaren Amvest en Vestia, uw plannen voor het Lijnbaangebied aan ons gepresenteerd. U heeft ons nadrukkelijk gevraagd om daarop te reageren en daarbij in het bijzonder in te gaan op de drie doelstellingen die voor U de motivering voor de aanpak vormen. We doen dat graag. U treft de visie van de Klankbordgroep hier als bijlage bij deze brief aan.

U hebt samen met uw medewerkers en partners duidelijk gemaakt dat er meerdere varianten voor de aanpak van de Lijnbaangebied zijn onderzocht. U hebt uiteengezet dat sloop/nieuwbouw (model C) uw voorkeursvariant is .

In bijgaande notitie geeft de Klankbordgroep haar visie op met name die variant.

We zien in dat model enkele verbeteringen, maar als geheel zien we veel meer bezwaren van de voorgenomen ingrepen. Het plan is niet noodzakelijk en nuttig om uw doelstellingen te bereiken en de gevolgen voor de stad en voor de bewoners van de Lijnbaanhoven zijn onacceptabel. De verbeteringen die we wel zien, met name het verbeteren van de binnenhoven, maken ook deel uit van de behoudvarianten (model E resp. F).

Daarnaast zijn er veel risico's verbonden aan uw voorkeursvariant. Er is geen instemming van de winkeliers. De ontwikkelaars /eigenaren stellen hoge eisen, die misschien niet gerealiseerd worden met als risico en mogelijk antwoord, nog hogere gebouwen, nog meer verdichting, of meer sloop, om zodoende opbrengsten te genereren.

Ook voor de bewoners, die in de Lijnbaanhoven willen blijven, terugkeren of verhuizen is nog veel onzeker. De gegeven informatie over een Sociaal Statuut geeft onvoldoende garantie.

De monumentale waarde van de Lijnbaanhoven wordt in het plan niet gewaarborgd. Verder constateren we dat de discussie over het plan en in het bijzonder over de cultuurhistorische waarde van het Lijnbaangebied tot nu toe nauwelijks openbaar is. We stellen voor om alle overwegingen over behoud of aantasting van de Lijnbaan als monument in een publiek debat te brengen. De KBG wil daar graag aan meewerken.

De behoudvariant heeft in onze visie het meeste perspectief zeker als er een goed plan is voor de Lijnbaan met draagkracht vanuit de winkeliersvereniging van het centrumgebied en de Kamer van Koophandel.

De Klankbordgroep wil graag met U en de andere partijen meedenken over een plan dat is gebaseerd op de behoudvariant.

Met vriendelijke groet
namens de Klankbordgroep Lijnbaanhoven

P. Boon
Coördinator

Visie van de Klankbordgroep Lijnbaanhoven op het Stedenbouwkundig plan Lijnbaanhoven van 26 maart 2009

Vooraf

De Klankbordgroep Lijnbaanhoven (hierna te noemen Klankbordgroep) bestaat uit bewoners - huurders en bewonerseigenaren - van de woningen in de Lijnbaanhoven. De Klankbordgroep is begin 2007 ingesteld en heeft vanaf dat moment regelmatig inzage gehad in de voorlopige ontwerpen voor de Visie Lijnbaanhoven. In een tiental overlegmomenten is de Klankbordgroep betrokken bij de planvorming. Die ontmoetingen bestonden voornamelijk uit een presentatie van de plannen en beantwoording van vragen of voorstellen van de kant van de Klankbordgroep. De ruimte voor een andere inbreng was nauwelijks aanwezig. Alle informatie die de Klankbordgroep kreeg was vertrouwelijk.

De vroegtijdige inzage in de plannen heeft de Klankbordgroep de mogelijkheid gegeven om een reactie voor te bereiden. Overleg met derden over het plan en onze reactie werd daarbij bemoeilijkt door de vertrouwelijkheid. De Klankbordgroep kon over de voorstellen niet communiceren met andere bewoners van de Lijnbaanhoven.

Op 6 april jl is de laatste versie van het plan, c.q. de voorkeursvariant C aan de Klankbordgroep gepresenteerd. Hieronder vindt u de reactie van de Klankbordgroep op die variant.

Drie perspectieven

We beoordeelden het plan vanuit drie perspectieven, namelijk

1. Is de ingreep een zinnige oplossing voor een reëel probleem?
2. Wat zijn de gevolgen voor de bewoners van het gebied?
3. Doet het plan recht aan de stedenbouwkundige monumentale waarde van de Lijnbaanhoven?

A. Is de ingreep een zinnige oplossing voor een reëel probleem?

In de Ruimtelijke visie op het Lijnbaankwartier en in de presentatie zijn door de gemeente de volgende drie opgaven gesteld waarop het plan een antwoord zou moeten geven:

1. toevoegen van woningen, voor een gewenste doelgroep;
2. verbetering en uitbreiding van de winkels aan de Lijnbaan, functioneel en economisch
3. verbetering van de buitenruimte in het hele Lijnbaangebied, een duidelijker overgang tussen privé en openbaar gebied.

Ad 1. meer woningen?

Stedelijke verdichting in de hoogte: dat is de belangrijkste ingreep van het plan. Door de bouw van twee torens kunnen 2x 160 woningen toegevoegd. Daarvoor worden 152 woningen gesloopt. Het netto resultaat is 170 extra woningen.

Het lijkt ons zeer de vraag of dat netto resultaat de enorme consequenties van de ingreep wel waard is, en of daarvoor niet teveel wordt ingeleverd. We lichten dat hieronder (op pagina 3 e.v.) verder toe.

Daarnaast zien we dat andere nieuwbouwprojecten in de binnenstad voor een zeer groot aandeel uit kantoren of bedrijfsruimten bestaan en slechts voor ca 20% uit woningen (bv de "Kaas van Koolhaas"). De Coolsingeltoren is geheel kantoorroimte. Dat is niet te rijmen met het streven naar woningverdichting.

Ad. 2 de Lijnbaan winkels

Het plan is een zeer zwak antwoord op de slechte branchering van het Lijnbaanwinkelgebied. Het ruimtelijke plan verandert niets aan de branches en de samenhang van de winkels, behalve dat de winkels (smaller?) en dieper kunnen worden.

We zien niet in dat de grote ingreep sloop nodig is om de expeditiestraten aan te pakken en de winkels te verdiepen. Dat gebeurt ook niet in alle straten; wat is het verschil tussen Van Ghentstraat en Zoutmanstraat ?

De mate van instemming en medewerking van winkeleigenaren en winkeliers is (ons) niet bekend. Het effect van de vergroting van de winkels op de status en de sfeer van de Lijnbaan is zeer onzeker en risicovol.

Ad 3. de openbare ruimte

Het plan stelt een scheiding van openbaar en besloten voor op de grens van de hoven. De hoven zelf zouden worden behouden.

Dat is een pluspunt (althans geen verliespunt) van het plan. Een pluspunt is dat ze 's nachts worden gesloten. Daarvoor is echter de grote sloop/nieuwbouw ingreep niet nodig. De bomen blijven behouden als ze in de volle grond staan. Een ondergrondse parkeergarage is daarmee gelukkig uitgesloten. De hoven fungeren nu als huiskamer voor de stad, ze bieden geborgenheid ondanks hun schaal.

In het plan zitten goede voorstellen voor de herinrichting van de Lijnbaan op maaiveld: beplanting, opruimen van straatmeubilair, luifelplan, terrassenbeleid e.d.. Die voorstellen staan op zich zelf, en kunnen ook zonder ingrijpende sloop/nieuwbouw worden uitgevoerd.

Daarbij maken we de volgende kanttekeningen:

- Opening van de 'plint' aan de zijde van de binnenhoven (dienstverlenging, terras) doet mogelijk weer afbreuk aan het besloten karakter; het maakt de scheiding openbaar privé onhelder.
- De hoven worden weliswaar behouden maar in de tekeningen van de zonering lijkt het wel dat er een dunne rand van het groen wordt afgesnoept voor de nieuwbouw, en daarnaast een nog wat bredere rand voor bestrating. Door een dergelijke 'kaasschaafbehandeling' behoudt het park niet zijn originele maatvoering en is er weer een paar honderd m² minder groen in de stad.
- Voor de herinrichting van de winkelstraten worden vrijwel dezelfde uitgangspunten genoemd als die welke van kracht waren bij de vorige herinrichting van de Lijnbaanwinkelpromenade in de jaren'90. Dat doet de vraag rijzen hoe succesvol de voorgestelde ingreep ditmaal is.

De kwalificatie van de Lijnbaanhoven als "anonieme en onaantrekkelijke plekken" die in de Powerpoint-presentatie werd gegeven, herkennen we niet. We raden u aan deze kwalificatie in het vervolg in publieke presentaties bij te stellen.

Conclusie: De 'voorkeursvariant' is niet de oplossing voor de gestelde opgaven

B. Wat zijn de gevolgen voor de bewoners van het gebied?

We hebben vervolgens het plan beoordeeld vanuit het perspectief van binnenstadbewoners.

Woningen verdwijnen.

Er worden 152 woningen gesloopt, die op zichzelf nog goed zijn.

De onderbouwing voor de ingreep vanuit het oogpunt wonen, vindt de Klankbordgroep uitermate zwak:

In de Lijnbaanvisie (2007) is gesteld dat de Lijnbaanhoven ideaal woongebied zijn voor "starters, net afgestudeerden, creatieven en ouderen die zoeken naar betaalbare woonruimte in het hart van de stad."

In 2009 wordt gesteld dat sloop en nieuwbouw nodig is om "middeldure woningen toe te voegen afgestemd op de wensen van de hedendaagse consument."¹ In de mondelinge toelichting van de ontwikkelaars ligt het accent op het nieuwe aanbod: middeldure en dure woningen, huur en kopen hoofdzakelijk tussen 2 en 3 ton. Het aanbod zou zich richten op mensen die wooncarrière kunnen maken. Erg helder is het allemaal niet. De Klankbordgroep ziet niet in dat de huidige woningen en de huidige (huur)prijs niet het juiste aanbod zou kunnen zijn voor "gewenste doelgroepen". De huidige mix van woningtypes past heel goed voor "starters, net afgestudeerden, creatieven en ouderen die zoeken naar betaalbare woonruimte in het hart van de stad."

De eigenaren, Amvest en Vestia, staan onder grote druk om de woningen te vervangen door dure tot zeer dure woningen. De grote investeringen moeten worden terugverdiend. De gemeente zal in de verleiding komen daarin mee te gaan om het plan te kunnen realiseren. De Klankbordgroep vindt dat een groot strategisch risico.

Kunnen huidige bewoners terug ?

Daarnaast is nog geheel onduidelijk wat uitvoering van het plan betekent voor de mensen - huurders en woningeigenaren- die er nu wonen. Uit de informatie over een sociaal plan die aan de Klankbordgroep is gepresenteerd blijkt dat er wel een formeel recht op terugkeer is, maar dat recht wordt niet gedekt door een vergoeding voor verhuiskosten- die is er alleen voor uitverhuizen. Daarbij is de (koop of huurprijs) van de nieuwe woningen ook een heel onzekere factor.

¹ CKR397 Claus en Kaan, 26 maart 2009 de Vergelijkingsmatrix.

Een deel van de huidige bewoners zal verdreven worden en niet terugkeren, zeker gezien de financiële upgrading die zal plaatsvinden. Een ander deel zal met alle onzekerheden al eerder uit zich zelf vertrekken.

Netto levert deze operatie 170 extra woningen op. Dat zien we niet als een verdichting van het wonen maar vooral als vervanging van de huidige bewoners door andere meer koopkrachtige bewoners.

Het wordt er kil en donker

De geplande hoogbouw leidt tot meer windhinder en minder zon op de binnenhoven en in het winkelgebied. De wind- en zonstudies laten zien dat een groot deel van de binnenhoven een oncomfortabel of alleen voor 'snel doorlopen geschikt' klimaat krijgen. Terwijl dat nu geschikt is 'om te zitten'. Met name de ochtendzon zal grotendeels verdwijnen uit de binnenhoven. "De situatie verslechtert" zegt de rapportage.

De luchtkwaliteit wordt slechter

Het conceptplan leidt tot meer verkeer en meer parkeren in een buurt die ook woongebied is, terwijl de omgeving al een enorme verkeersdruk kent. (Het Weena is een van de vuilste straten qua fijnstof van Nederland). De toename van het verkeer zorgt voor luchtkwaliteit die niet meer aan het Besluit luchtkwaliteit voldoet. Vrolijk wordt opgemerkt dat het wel aan de nieuwe Wet Luchtkwaliteit voldoet, die kennelijk lagere normen stelt. Daar wordt de lucht echter niet beter van! We moeten blijkbaar genoeg nemen met een minimale kwaliteit.

Verkeer

- Het conceptplan leidt tot meer verkeer en parkeren in een buurt die toch al zwaar belast is. Door de hoge nieuwbouw komen er meer woningen bij, zonder dat er een goede oplossing is voor de gevolgen daarvan wat betreft verkeer en parkeren.
- Als oplossing van de toegenomen parkeerdruk wordt voorgesteld de scheiding tussen bezoekers-parkeren (dat zou aan de randen van de binnenstad moeten) en bewoners-parkeren (in de P-garage in de binnenstad en nieuwe onder de geplande hoogbouw). De Klankbordgroep ziet niet hoe dat uit elkaar is te houden, en hoe te voorkomen is dat bezoekers toch in files de binnenstadsstraten gaan inrijden.

Een bouwput

Tenslotte: deze ingreep – sloop van flats en nieuwbouw van parkeerkelders tot 75 meter hoogbouw - betekent dat de buurt jarenlang een onleefbare bouwput zal zijn in een omgeving waar al zoveel wordt gebouwd en gebroken. Temeer daar in de directe omgeving ook tal van ingrijpende projecten worden uitgevoerd (CS, Kruisplein, Schouwburgplein, Calypso, Coolsingeltoren, Bijenkorf, Termeulen, Kaas van Koolhaas, Oude postkantoor).

Conclusie: De gevolgen van de oplossing zijn ongewenst en voor de Klankbordgroep niet acceptabel

C. Is het monumentale karakter beschermd?

Respectvol omgaan met de cultuurhistorische waarde van het Lijnbaangebied is een uitgangspunt voor de visie en het plan. De hoven en de Lijnbaan zijn de eerste stedelijke scheiding tussen winkelen en wonen in de moderne geschiedenis, beroemd over de hele wereld.²

De Klankbordgroep meent dat het plan wel degelijk een forse aantasting is van het monument. Dat zit gedeeltelijk in de beoordeling door en/of interpretatie van Urban Fabric/ Meurs die ten grondslag ligt aan de visie. Het monument wordt van buitenaf bekeken: wat bepaalt het 'gezicht'? Het wezenlijk karakter van het moderne bouwen, het principe dat aan de Lijnbaan ten grondslag ligt, is echter de functionele ruimte van binnenuit. Vanuit de woning en vanuit de binnenhoven. Het gaat om het gehele ensemble. Dat gezichtspunt is in de voorstudies volkomen ondergeschikt.

De samenhang gaat verloren als op de locaties van de middelhoogbouw een twee 75m hoge woontorens geplaatst worden. De beplanting van de hoven zal in het niet vallen naast deze reuzen en de menselijke schaal kan niet meer ervaren worden.

Als de dwarsflat gesloopt wordt, wordt niet het minst interessante gedeelte vernietigd (de minst gezichtsbepalende flat), maar wordt het ensemble als geheel zwaar verminkt. De bewuste flats vormen meer dan één van de vier delen van de omlijsting van de hoven, zij dragen sterk bij aan de betekenis van de hoven en functioneren nu ook nog binnen de totaliteit van het ensemble.³

De discussie onder stedenbouwers en monumentbeschermers is tot nu toe niet publiek gevoerd. Een oordeel over de monumentale waarde hoort o.i. publiek tot stand te komen en niet al bij voorbaat in een plan beslecht en vastgelegd te worden in een onderonsje tussen plannenmakers en de Rijksdienst voor de monumenten(RACM).

Conclusie: in het licht van de monumentale status van het Lijnbaanensemble is de ingreep op zijn minst zeer omstrede. De discussie daarover dient publiek te worden .

Samenvattend

De Klankbordgroep is blij met het uitgangspunt dat in en onder de hoven niet gebouwd zal worden. Maar de voorgestelde situering van de bouwmassa's doet geen recht aan de oorspronkelijk kwaliteiten van het Lijnbaanensemble. Er ontstaat een verwatering van het historische concept. Evenmin is er sprake van een substantiële toevoeging van woningen. Daartegenover staat het verlies van een groot aantal betaalbare woningen. De noodzaak om een deel van de bestaande gebouwen te slopen is daarmee allerminst gebleken.

² Zie ook bijvoorbeeld het rapport van Crimson, De cultuurhistorische verkenning van de Lijnbaanhoven": (2004), " Er bestaat geen enkele twijfel over de cultuurhistorische waarde van de Lijnbaan. Wat betreft haar architectuur is zij van wereldwijd belang en vanaf haar opening in 1953 bezit zij een status die alleen te vergelijken is met die van de Van Nelle fabriek van Brinkman & Van der Vlugt, het Rietveld Schröder-huis van Gerrit Rietveld en het Burgerweeshuis van Aldo van Eyck.

³ zie het proefschrift van Michelle Provoost over de architect van de Lijnbaan, " Hugh Maaskant, Architect van de vooruitgang".

Aan de werkgroep stedelijk protocol bewonersparticipatie Rotterdam
p/a Bestuursdienst
t.a.v. Dhr W. Reijnerse
Postbus 70012
30000 KP Rotterdam

Reactie op de kadernotitie stedelijk protocol bewonersparticipatie. van de Klankbordgroep Lijnbaanhoven

Introductie

Met genoegen gaan we in op uw uitnodiging om te reageren op de kadernotitie stedelijk protocol bewonersparticipatie.

U vraagt uitdrukkelijk om in te gaan op 5 punten, die ondermeer betrekking hebben op de 10 uitdagingen die in de kadernotitie worden besproken.

Uw uitdagingen geven ons de mogelijkheid om aan de hand daarvan de ervaringen met 2 jaar overleg over de Lijnbaan, te evalueren.

Van de vele rollen van stadsbewoners die u in uw probleemstelling ten tonele voert, hebben de leden van de Klankbordgroep in elk geval die van 'burger van de stad', 'bewoner van de buurt' en 'woningegenaar of 'huurder' vervuld.

De Klankbordgroep herkent zich deels in de 10 uitdagingen en vindt dat een mooie kapstok om over bewonersparticipatie te spreken. Dat geldt trouwens ook voor uw sleutelbegrippen *transparantie, verantwoordelijkheid en wederkerigheid*.

In antwoord op uw 4^e vraag willen we u melden dat de Klankbordgroep graag wordt betrokken bij de vervolgstappen die u gaat nemen om tot een stedelijk protocol te komen, zoals met name de geplande stadsgesprekken.

In deze reactie gaan we eerst een kort, chronologisch overzicht van het ontstaan van het plan voor de Lijnbaanhoven in relatie tot de rol van de Klankbordgroep daarbij .

Vervolgens gaan we in op die uitdagingen en nemen daarin de eerste 3 punten van uw vraag mee. We geven per uitdaging de ervaring van de Klankbordgroep op dat punt en vervolgens ons oordeel of visie.

De Klankbordgroep en de Lijnbaanhoven

Vlak voor de kerst van 2006 werden de bewoners van de Lijnbaanhoven verrast door het eerste Masterplan. Er was een overeenkomst tussen Phillips, Manhave, Amvest en de wethouder over nieuwbouw van zes torens op de Lijnbaanhoven. Op een informatieavond werd een nieuwbouwplan gepresenteerd (het plan 'Claus en Kaan'). Op een inspraakbijeenkomst twee weken later kregen de bewoners te horen dat zij "waarschijnlijk" gewoon in hun woningen konden blijven wonen. Door de woordvoerder van een van de vastgoedeigenaren (Phillips) werd gezegd dat het natuurlijk veel overlast zou veroorzaken maar dat het noodzakelijk en onomkeerbaar was! Huurders werden niet als belanghebbenden beschouwd.

Op de inspraakbijeenkomst werd door de gemeente de Klankbordgroep Lijnbaanhoven opgericht. Om de informatie naar bewoners te structureren, wilde ze een aantal bewoners uit het gebied in een Klankbordgroep om hun achterban regelmatig over de voortgang te informeren. Daarnaast zou deze Klankbordgroep kunnen meepraten over de uitwerking, zoals de gesloopte kelderbergingen, de ingangen van het gebouw en het toekomstig parkeren. Bewoners mochten met een formulier dat al klaar lag één vraag stellen en al deze vragen gezamenlijk zouden worden meegenomen in het definitieve ontwerp. Honderden vragen werden er gesteld! Over hun visie op de Lijnbaan, het centrum, de overlast van hangjongeren, de parken, het parkeren, de waarde van de gebouwen omdat het wederopbouw gebied was. Zinnige en onzinnige vragen. Alle schriftelijke vragen van die bijeenkomsten in december en januari werden door de gemeente gebundeld in een "reactiedocument".

In dat reactiedocument, vastgesteld door de gemeenteraad in januari 2007, stond dat de wethouder moest "samenwerken" met bewoners en bedrijven uit het plangebied.

De al 30 jaren bestaande (vier) bewonersverenigingen zouden geen positie krijgen in het traject. Er werd door DS+V gezegd dat de discussie breder moest worden getrokken dan de bewonersverenigingen omdat andere bewoners ook hun ideeën moesten kunnen ventileren. Er werd voorbijgegaan aan al jaren bestaande structuren van bewonersorganisaties en VVE's.

Door ingrijpen van die bewonersorganisaties is dat anders gelopen. De heer Boon, ex-voorzitter van een niet meer bestaande structuur n.l. het vroegere bewonersplatform Lijnbaanhoven, is gevraagd een Klankbordgroep te formeren.

Daarin zaten in het begin individuele bewoners en vertegenwoordigers van bewonersverenigingen; 18 mensen zonder kennis, middelen en enige sturing.

Dat was de basis voor de Klankbordgroep Lijnbaanhoven en de Klankbordgroep Winkeliers. Die Klankbordgroep voor winkeliers is voor zover wij weten nooit van de grond gekomen.

Na een paar vergaderingen van de Klankbordgroep haakten veel leden af. DS+V had niet veel anders te melden dan de voortgang in de onderzoeken om gestelde vragen te beantwoorden. Wanneer de Klankbordgroepleden kritische vragen stelden, werden die meteen juridisch dichtgetimmerd of weggeredeneerd, in de beleving van de Klankbordgroep. Er ontstond geen gesprek of dialoog.

In die periode ontstond er ook weerstand bij het Architectuur Instituut Rotterdam (AIR) over de bouwdrift en het volume daarvan in Rotterdam. Er kwam waardering voor de monumentale waarde van de Lijnbaanhoven uit diverse kringen. Ook uit de politiek kwam kritiek op de al te rigoureuze ingrepen.

In een brief van oktober 2007 stelde de Centrumraad dat de procedures onduidelijk en ook niet goed waren gevolgd en er onvoldoende werd gecommuniceerd met belanghebbenden !

De Klankbordgroep was boos en begon zich bewust te worden dat zij voor de vorm waren gevraagd maar geen positie hadden. Daarnaast is het een gegeven dat de Klankbordgroep geen vanzelfsprekende eenheid is. De onderlinge belangen bij bewoners zijn verschillend en groot: huurders en eigenaren, bewoners die mogelijk 'gesloopt' worden en anderen die kunnen blijven.

Om deze meerdere redenen heeft de Klankbordgroep toen om externe deskundige begeleiding gevraagd. Die is vanaf begin 2008 beschikbaar gekomen: in de vorm van interne procesbegeleiding (gespreksleiding, voorbereiding), communicatie met DS+V en inhoudelijk en procedureel advies, door een adviseur van Laagland'advies. De ondersteuning werd verleend voor de periode tot de vaststelling van het stedenbouwkundig plan en is een paar keer verlengd. In de ervaring van de KBG is externe ondersteuning noodzakelijk gebleken en nauwelijks voldoende.

Tien uitdagingen

1. Hoe vroeg?

De KBG is formeel betrokken bij de planvorming vanaf het voorjaar van 2007 op het moment dat het bureau 'Palmboom en Van den Bout' in opdracht van DS+V ging werken aan een stedenbouwkundige visie. Daar was al het een en ander aan voorafgegaan. De Klankbordgroep is ingesteld naar aanleiding van de brede kritiek van ondermeer bewoners op een eerder ingrijpend plan (plan van 'Claus en Kaan').

Dit geldt voor de leden van de Klankbordgroep, niet voor alle overige bewoners. Die zijn tot op heden alleen zeer summier geïnformeerd en niet verder betrokken bij de planvorming.

Dat brengt ons op de volgende uitdaging en paradox, die voor de Klankbordgroep zeer storend is geweest.

1a. Vertrouwelijkheid of transparantie

De Klankbordgroep is vanaf het begin voorzien van uitsluitend vertrouwelijke informatie over de voortgang in de planvorming. Hoewel deze voorwaarde van vertrouwelijkheid niet in de werkafspraken stond die bij de start met de gemeente zijn gemaakt - integendeel daarin werd de Klankbordgroep belast met een terugkoppelingtaak⁴. De informatie over het plan en de ontwikkelingen daaromheen werd verstrekt onder voorwaarde dat daarover niets naar buiten zou komen. Dat gold meer dan een jaar lang en niet alleen in de richting van 'de pers', het publieke domein, maar ook voor de communicatie met andere bewoners, de achterban van de Klankbordgroep.

In de eerste maanden van het overleg was daar nog mee te leven, maar gaandeweg is deze voorwaarde zeer beperkend geworden. De Klankbordgroep kon geen contact onderhouden met haar achterban en daardoor niet *transparant* handelen en haar *verantwoordelijkheid* en representativiteit niet waarmaken. Onze conclusie is dat bewoners in hun hoedanigheid van burger of buurtbewoner niet met een dergelijke voorwaarde kunnen worden opgezadeld.

Het is dus één van twee:

- of transparante betrokkenheid met voldoende mogelijkheden om met andere bewoners te overleggen,
- of een planontwikkeling (tot een zeker moment) achter gesloten deuren maar dan ook zonder een (selecte) groep bewoners.

Overigens is naar onze ervaring deze voorwaarde van vertrouwelijkheid uitzonderlijk in participatie trajecten in de stedelijke vernieuwing.

2. Sociale structuren

Tegen de achtergrond van de genoemde opgelegde vertrouwelijkheid is van het opbouwen of gebruiken van sociale netwerken in de Lijnbaanhoven geen sprake geweest.

Die netwerken waren er overigens wel, maar zijn juist op het spel gezet door de gevolgde werkwijze: leden van de bewonersverenigingen werden ongeduldig en (terecht) achterdochtig ten opzichte van de Klankbordgroepleden. Dat draagt niet bij aan een vertrouwensband tussen bewoners onderling en tussen bewoners en gemeente.

De Klankbordgroep is van mening dat behalve het opbouwen van netwerken, het stimuleren en koesteren van bestaande netwerken zeker zo belangrijk is.

⁴ "de voorzitter en de vertegenwoordigers van de klankbordgroep zijn zelf verantwoordelijk voor terugkoppeling van de gesprekken aan de andere bewoners".

3. Stedelijke versus lokaal

De Klankbordgroep heeft vanuit haar ervaringen als bewoners van de Lijnbaanflats gewezen op het stedelijke en internationale belang van dit complex. Een tegenstelling tussen 'stedelijk en lokaal' heeft zij niet zo ervaren. Dat kan te maken hebben met het toevallige gegeven dat er in de Klankbordgroep bewoners zitten die zelf een bouwkundige achtergrond hebben.⁵

Dat betekent dat de inbreng van de Klankbordgroep echt meer is dan "korte termijnbelangen". Met het benoemen van vraagstukken (wel of geen sloop, herhuisvesting, terugkeer et cetera.) in de Startnotitie wordt ons inziens de rol van bewoners teruggebracht naar een beperkt belangengebied. Zo worden juist "de dynamiek en kracht van een lokale gemeenschap" miskend! De Klankbordgroep herkent zich daar niet in. Ze heeft een breder perspectief.

4. De participatie paradox

De door u beschreven paradox is enigszins herkenbaar voor de Klankbordgroep. Met dien verstande dat in de eerste fase van het ontwikkelproject Lijnbaanhoven de Klankbordgroep wel degelijk wilde meedenken en invloed wilde hebben op het plan en dat naarmate het proces vorderde er bij de plannenmakers steeds minder interesse leek te bestaan in de meningen en visie van de Klankbordgroepleden. In de bijeenkomsten werd eigenlijk voornamelijk langs elkaar heen gepraat: DS+V legde het plan uit. Klankbordgroep argumenteerde haar bezwaren. Er ontstond geen gesprek en er werd niet uitgewisseld. Het gesprek dat er was, ging over de procedure, steeds minder over het plan zelf.

4a. De participatieparadox II

We signaleren nog een andere paradox, die hiermee verwant is. Bewoners (met name die in de Klankbordgroep) willen invloed op het plan en bewoners (met name de 'overige') willen zekerheid over hun toekomst, dat wil zeggen helderheid en zekerheid over de inhoud van het plan. Die zekerheid moet juist komen van de initiatiefnemer, c.q. de gemeente. Dat zijn paradoxale wensen die in elk interactief planvormingstraject opduiken.

Plannenmakers daarentegen willen zolang ze met bewoners in gesprek zijn, zoveel mogelijk open laten: niets is definitief, zolang derde partijen en bestuur niet hebben gesproken en besloten. Op die manier is noch de invloed herkenbaar, noch de verwachte zekerheid te geven.

Deze dubbele paradox kan nooit helemaal, maar wel voor een deel worden 'opgelost' door:

- a. vooraf volstrekt duidelijk te zijn over de **randvoorwaarden**: wat ligt al vast en is niet meer ter discussie en voor het overige ook echt de ruimte te laten voor richtingsverandering of nieuwe inbreng.
- b. **agenda participatie** toe te staan.
Daarmee bedoelen we dat het er niet alleen om gaat welke invloed mogelijk is op een door de overheid bepaald en afgebakend onderwerp, maar dat er ook flexibiliteit moet zijn in de keuze van de onderwerpen waarover wordt gesproken.
Bijvoorbeeld: op de agenda warmee de DS+V naar de Klankbordgroep toekomt, staat de vormgeving van de bouwmassa en de inrichting van de binnenterreinen. Maar de Klankbordgroep wil het (ook) hebben over de doelen voor het plan en waarmee die kunnen worden gediend. Wanneer dat aan de orde kan komen, loopt het gesprek beter.

⁵ Maar misschien is het ook niet zo toevallig. Het is een keuze om te willen wonen in een bijzonder gebouw met monumentale waarde op een historische plek.

Dit punt heeft te maken met het tweede (II) begrip dat u noteert: de focus op ruimtelijke projecten. Die focus is begrijpelijk vanuit de initiatiefnemer. Voor bewoners echter zijn de motieven voor de ingreep aan de ene kant en aan de andere de sociale effecten ervan ook belangrijk of misschien wel belangrijker dan de ruimtelijke ingrepen op zichzelf. Wanneer die motieven voor een plan duidelijk en aanvaardbaar zijn, ontstaat wellicht begrip voor een fysieke ingreep. En de fysieke ingreep wordt acceptabel wanneer de sociale persoonlijke effecten voor bewoners te overzien en aanvaardbaar zijn.

5. Representativiteit en diversiteit

Deze uitdaging is voor de Klankbordgroep niet zo herkenbaar, omdat door het aspect vertrouwelijkheid de representativiteit en diversiteit van de Klankbordgroep als het ware niet konden worden getoetst. Er was dus ook geen verantwoording mogelijk.

6. Proportionaliteit

In het traject Lijnbaanhoven is de zwaarte van de bewonersinbreng eigenlijk nooit duidelijk geworden. We missen hier de duidelijkheid over het gewicht en de mate van invloed vanuit de Klankbordgroep. De helderheid van de aloude *participatie ladder* zou hier nog wel eens behulpzaam kunnen zijn. De Klankbordgroep kreeg steeds meer de indruk onderaan de ladder te staan.

Maak bij elk participatietraject of soort participatietraject duidelijk wat het niveau van participatie is (informereren, raadplegen, adviseren coproduceren of meebeslissen) en wat verder de aard van de participatie is. Bewoners die zich vrijwillig en onbezoldigd inzetten in een Klankbordgroep hebben daar behoefte aan. Dit is "verwachtingen managen". Wanneer dat niet gebeurt, ontstaat na verloop van tijd teleurstelling, frustratie en desinteresse; het tegenovergestelde van wat men wil bereiken.

7. Flexibiliteit

Over ruimte laten binnen vooraf duidelijk gemaakte politieke keuzes hebben we het een en ander gezegd.

Die 'duidelijke politieke keuzes' en 'consistentie van beleid' ontbraken nogal in het traject Lijnbaanhoven. Dat heeft er voor de Klankbordgroep toe geleid dat ze zich gebruikt en genegeerd voelde. De politieke keuzes ontstonden namelijk wel in de loop van het proces, maar buiten en los van het overleg met de Klankbordgroep, in een tweede of derde platform tussen bestuur en ontwikkelaars.

Daarnaast maakte het beleid ook allerm minst een indruk consistent te zijn: ging het nou om het opwaarderen van het winkelgebied, het verdichten van de binnenstad qua bewoning, om financiële meerwaarde voor de beleggers of om verbetering van de woningen? Dat werd absoluut niet duidelijk in de loop van het proces.

Geen gouden driehoek

De Klankbordgroep heeft niet de beleving dat er in het overleg met haar in een *gouden driehoek* is gewerkt. De derde punt van de driehoek (namelijk de ontwikkelaars) bleven op afstand terwijl de indruk wel ontstond, zeker naarmate het plan vorderde, dat de belangrijkste keuzes werden gemaakt in het bilaterale overleg tussen gemeente en ontwikkelaars.

Los van deze ervaring is uw voorstelling van de evenwichtige gouden driehoek ook nogal idealiter: de suggestie gaat ervan uit dat de drie partners (overheid, ontwikkelaars en bewoners) gelijkwaardig zijn. Dat is natuurlijk niet het geval; behalve wanneer bewoners meedoen op het niveau van meebeslissen of coproduceren.

8. Heldere taal

Dit is een voor de hand liggende uitdaging.

Hoewel stedenbouwkundig jargon soms in de gesprekken sloop, is dat voor de Klankbordgroep niet het grootste struikelblok geweest. Dat heeft misschien te maken met de aanwezige bouwkundige en architectonische kennis in de Klankbordgroep zelf. De Klankbordgroep heeft wel moeite gehad met de definitie van de context en het doel van de participatie; dat is ook een soort 'taal'.

Wat betreft de context: het was niet altijd duidelijk wanneer sprake was en wat bedoeld werd met 'visie', 'concept' en 'plan'. Wat was de status van de verschillende voorstellen (in het proces, bestuurlijk, juridisch et cetera)?

Wat betreft het doel: was de verwachte bijdrage van de Klankbordgroep gericht op ideevorming, belangeninventarisatie, onderhandeling, beeldvorming, draagvlak vinden of bezwaren voorkomen?

Dat was mede daardoor overigens ook binnen de Klankbordgroep niet altijd duidelijk.

9. Permanente en eerlijke feedback

De Klankbordgroep herkent dit. Er moest soms lang worden gewacht op antwoorden.

Het overleg met de Klankbordgroep werd doorkruist door politieke overwegingen of door onderhandelingen tussen gemeente en ontwikkelaars. Daardoor liep het proces veel vertraging op. Die dynamiek was voor de Klankbordgroep niet zichtbaar en werd niet inhoudelijk toegelicht.

10. Contact of contract

Natuurlijk is 'contact' en een open gesprek een mooi uitgangspunt. Een contract legt vast, beperkt en zorgt vaak niet voor een prettige sfeer. Met dat 'contact' is de Klankbordgroep ook gestart. Toch werd in de loop van de tijd enig houvast juist gemist: waarvoor doen we dit, wat gebeurt er met onze inbreng? Wie beslist eigenlijk?

Die vragen werden steeds nadrukkelijker en overvleugelden het "goede-gesprek-over-een-boeiend-plan".

De onzekerheid over rechten en randvoorwaarden ('het contract') wordt ons inziens eerder gemist door de partij bewoners dan door de overheid of ontwikkelaar. Dat is meestal zo met een zwakke partij: die moet haar positie ontlenen aan rechten – of aan "de straat", via de publiciteit. En voor die laatste optie heeft de Klankbordgroep niet gekozen.

Overigens heeft het ons verbaasd dat er in de discussie tot nu toe zo weinig is verwezen naar de ervaringen van de Rotterdamse stadsvernieuwing in de laatste decennia van de vorige eeuw: de gemanda-

teerde projectstructuur op wijkniveau en de geregelde en vastgelegde ("dichtgetimmerde" zullen sommigen zeggen) invloed van bewoners daarin.

Je hoeft helemaal niet tot de conclusie te komen dat die werkwijze ideaal was. Maar de positieve kanten ervan en zeker ook de negatieve, te vermijden kanten zouden zinvolle leerpunten kunnen zijn voor een nieuw protocol.

Evaluatie

Samengevat is onze evaluatie dat met het instellen van de Klankbordgroep Lijnbaanhoven is begonnen met de beste bedoelingen "de bewoners bij het plan te betrekken", maar dat de bedoelingen in de loop van het proces hebben gefaald op de volgende punten:

- er was vanaf de start geen helderheid over de mate van invloed (de trap op de participatieladder).
- de *gouden driehoek* was niet compleet: de derde partij-ontwikkelaars – bewogen als schimmen op de achtergrond; overleg was bilateraal en daardoor niet transparant en wederkerig.
- de vertrouwelijkheid is funest voor de transparantie en representativiteit.
- vaststellen wat participatie is, is niet genoeg. Er is meer behoefte aan een aantal spelregels dan we aanvankelijk dachten. Spelregels die een kader vormen voor vragen als: Wat is onze positie ? Wat is het doel van de participatie vanuit het gemeentelijk perspectief ? Wat is het effect van onze inbreng ?

Rotterdam, 2 april 2009